

Hazai magyar nyelvjárásaink szókincséről ad hírt a *Proverbiuumokról a jugoszláviai magyar szólás- és közmondáskincse alapján* (Penavin Olga), valamint *A jugoszláviai székelyek tájszavainak jegyzékéhez* készített *Előszó* (Penavin Olga és Matijevics Lajos).

A szintaxis köréből egyetlen tanulmány sem olvasható, természetesen nem a szerkesztő hibájából. Talán itt kellett volna következnie az első részben helyet kapott *Szemponatok a szlavóniai nyelvjárási mondattan megírásához* (Bóna Júlia) című írásának, amely egy nyelvjárási leíró mondatant feldolgozó könyvet ígér (keltezés nélkül), s ezt mindannyian régóta várjuk, hiszen a mondattan a nyelvjárási szakirodalom leginkább kiaknázatlan területe.

SILLING István

POLIFÓN KÖLTÉSZET

Pap József: *Véraláfutás*. Forum, Újvidék, 1984

Pap József költészetére akkor is rátapinthatunk, ha csupán két komponensét ragadjuk ki: az egyik alkotói eljárásából, a másik költői attitűdjéből következik. Míves költőnek tartjuk, pedig sohasem törekedett arra, hogy a hagyományos verstani szabályszerűségek valamelyikét hangsúlyozottan érvényre juttassa verseiben. Mívessége a rövid vers jellemzőinek szükségszerű alkalmazásából ered, s a tömörítésben, a képi egyszerűségben, a sallangoktól mentes, puritán versbeszédben jut kifejezésre. Másrészt szinte minden sorából magatartása is sugárzik: a világhoz nem a távolságtartás vagy az elutasítás, hanem a mindenek ellenére, a mégis vállalás gesztusával közeledik. A világ „poklait” megjárt, s épp ezért az összegezés szándékával körültekintő költő szemlélődésére már nem az „erőszakolt derű” jellemző, mint korábban, hanem a derű mint az egyedül lehetséges, az egyedül vállalható magatartás. Ennek a két tényezőnek az együttese hozza létre a sokat cmlegetett, egyéni, Pap József-es „hang”-ot.

Legújabb verseskötete a *Véraláfutás* megingatja az eddig homogénnek tartott versvilágáról való elképzelésünket, erősebben rajzolja ki azokat az erővonalakat, amelyek korábban, látenszen már jelentkeztek ebben a költészetben; kiteljesíti azokat.

Rövid verseiben kétfajta versszerező eljárásra bukkanhatunk. Ezeket azonban nem lehet élesen elhatárolni egymástól, tiszta típust aligha regisztrálhatunk. Az egyikben a metafora kap központi szerepet: egy-egy képből indul a vers, annak körülírása, pontosítása, precizításra törekvő értelmezése (*Vers és madár*). Ilyenkor a legkonvencionálisabb szimbólumokkal operál, ezek egyben a leginkább megterhelt szavai is: madár, kert, virág, remény, vers, s ezek költészetének kulcsszavai. Pap József bizo-

nyára nem véletlenül válogat a költészet jól ismert képi kelléktárából. Eljárását a költészethez való viszonya indokolhatja. Komolyan veszi a verset, a szónak azt a tulajdonságát, hogy a vers kontextusában átminősülhet, többlettel telítődhet. Valószínűleg a szöveggörnyezet kisugárzására számít akkor is, amikor köznyelvi szimbólumokat használ. De a vers hatását sem vonja kétségbe, a szkepszis ebben a vonatkozásban sem jelenik meg. Azok közül valók, akik vállalják a közösségi élmény megéneklését is. Mindezt tudatosan. Mert a művészetekről, a versről, az alkotási folyamatról való gondolkodás már első verseskötetében is jelen volt. Persze, nem a műfaj minél precízebb meghatározása érdekében, hanem annak dokumentumaként, hogy az alkotás, a megszólalás a hallgatás ellenében lejátszódó vívódás eredményeképpen realizálódik. Töprengése pedig költői eszközökkel valósul meg.

Rövid verseinek másik rétegében a metaforák eltünezésének, megrikulásának lehetünk tanúi. A mindennapi beszéd kopár, dísztelen közlésegségei kerülnek előtérbe: egy-egy ilyen darab a vers mögöttes területére irányítja figyelmünket, arra a gondolati-érzelmi tartalomra vagy impresszióra, ami helyett áll a vers (*Gondolnád-e*). A versben már nem a „szó-borzongás” vagy a „szó-boldogság” a fontos. „A szó, melyet meglelt mégis, / ártalmatlan volt, de célba található. / Feltartóztathatatlan, akár a hullám, / és mint a szülés — elodázhatatlan” — fejezi ki törekvését a *Mese* címűben.

Rövid verseitől két irányba vezet az út. A metaforikus versek a tömörités, a köznyelvi beszédegységek előtérbe helyezők pedig a hosszúvers, az epikus anyaggal való feltöltődés felé mutatnak.

A haikukban az a könnyedség érdemel elsősorban figyelmet, amellyel a mondat természetes ívét, a beszéd megszokott szórendjét a kötött formához igazítja. Tárgya egy-egy élethelyzet vagy reflexió, amely gyakran csupán a regisztrálás szintjén jelentkezik („A napraforgó / kifogyott a sárgából: / gubbaszt feketén”), máskor egyetlen csattanó a vers, melyben paradoxon villan fel: („A madarak is: / egyik fennen énekel, / a másik csipog”), s mindig a továbbgondolást célozza. A szemlélődés és a meditáció eredményeképpen néha kivételesen bensőséges hangulatot árasztó darabok keletkeznek: „Széken lavór víz / és vasalt törülköző, / és egy hang: Tessék . . .”

Pap József nagy lélegzetű versei között megtalálhatók a hitvallás értékűek (*Fogságaim*); az önvizsgálat versei (*Kórházi ágyban, kertben, csillagközökön*), amelyekben, ritkán ugyan, mértéktartó öniróniája is hangot kap *Téli stratégia*). A vallomáslíra darabjai ezek, amelyekben a költő nem egyszerűen visszatekint a gyermekkorára, hanem mintegy belülről, a gyermek szemével beszél el egykori élményeit, sérelmeit. A gyermekkor iránti nosztalgiaját azonban nem tudja a szerepjátszó líra eszközeivel sem elrejtetni. Ezekben a versekben már a történetek is megjelennek, emlékeinek autentikus mikrokozmoszát idézve meg, s jelezve, hogy a kez-

detben elvont, metaforikus, versnyelv alkalmassá vált a történetek parabolikusságával is kommunikálni.

A kötet egyes darabkái a nyelv- és versszemlélet egysége fogja össze. Ugyanis még a gyermekkort idéző, epikus töltetű versekben is megmaradnak, továbbra is jelentős szerepet kapnak a metaforák, biztosítva a hangvétel egységét. A vers pedig mindenkor — véraláfutás. Bizonyítva, hogy a visszanezés, az összegezés szándékával íródott darabok meghirdetett derűje nem problémamentes, mindegyik a világgal való konfrontálódás eredményeképpen jött létre. A *Véraláfutás*ban a versformák és a versszervező eljárások csak látszólag ellentétes irányúak, nem feszítik szét a kötetet, csupán hangsúlyozzák Pap József költészetének változatosságát, polifón jellegét.

TOLDI Éva

KUSZA GONDOLATOK, KÓCOS MONDATOK

Csordás Mihály: *Követni az időt*. Tanulmányok, esszék, kritikák. Életjel, Szabadka, 1984

Az efféle kötetek értékét egyaránt meghatározhatják azok az elvek és szempontok, amelyek a kritikákból, tanulmányokból kiolvashatók, de jelezheti a válogatás is, hogy melyik, miféle könyvekkel foglalkozik a kritikus. Mindkét kötetsszervező elv minősítheti az irodalmat s a kort, amely a kritikus választotta műveket létrehozta, de egyszersmind minősíti a kritikust is.

Nemcsak pozitív, hanem negatív értelemben is.

Csordás Mihályt köteté negatív értelemben minősíti. Egyrészt mert a művek megválogatása csak esetlegességet árul el, s nem határozott szelektálási igényt is, másrészt — főleg — viszont, mert írásaiból hiányoznak a kritikus szemléletet körvonalazó, elveket felmutató, esztétikai igényszintet meghatározó mozzanatok. Nem (csak) az a baj, Csordás egyformán tud lelkesedni a *Laguna György karrierje* c. Dér Zoltánhangjátékért és Bányai János kötetéért, *A szó fegyelméért*, sőt az előbbiéért inkább, mint az utóbbiéért, vagy a Csépe-hagyatékából összekapart *Mezei dolgukért* és Sütő András könyvéért, az *Anyám könnyű álmot ígérért*, bár ez sem mellékes, sokkal inkább kifogásolható, hogy egyik könyvről sincs lényeges mondanivalója. Nem elemz (ahogy ezt főleg a Gulyás- és a Zákány-kötetről közölt írása bizonyítja), nem vizsgál, mert nincsenek hozzá kritikus eszközei, s ebből következik, hogy meglátásai sincsenek. Nemcsak az látszik, hogy Csordás nem tesz különbséget értékes, kevésbé értékes és értéktelen művek között, de az is, hogy nincs birtokában semmiféle általános esztétikai, poétikai elvnek (rendszer ne is említsek!), amely segítségével megvizsgálhatná s kimutathatná a lény-